

SPRAWA POLSKA W OKRESIE NAPOLEOŃSKIM

1. Legiony polskie we Włoszech
 - a) Utworzenie legionów polskich we Włoszech
 - b) Udział legionów w walkach do pokoju w Luneville w 1801 r..
 - c) Powstanie Legii Naddunajskiej
 - d) Dzieje legionów po pokoju w Luneville
 - e) Znaczenie legionów
2. Polacy w planach Napoleona do 1806 r.
3. Zmiana orientacji Napoleona na skutek walk z III koalicją.
4. Księstwo Warszawskie
 - a) postanowienia pokoju w Tylży i powstanie Księstwa Warszawskiego
 - b) Konstytucja Księstwa Warszawskiego i Kodeks Napoleona
 - c) Wojna z Austrią w 1809 r. i pokój w Schonbrunn
5. Sprawa polska w latach 1809 – 1812
6. Decyzje kongresu wiedeńskiego w sprawie Księstwa Warszawskiego

1. Legiony polskie we Włoszech

a) utworzenie legionów polskich we Włoszech:

Po upadku powstania kościuszkowskiego społeczeństwo polskie nie zamierzało zrezygnować z walki o niepodległość. Szczególnie emigranci nie chcieli pogodzić się z zaistniałą sytuacją. Na emigracji powstały trzy silne ośrodki polityczne reprezentujące interesy Polaków: ośrodek wenecki, Agencja i Deputacja.

- **Ośrodek wenecki** powstał w 1795 r. Był kierowany przez **Stanisława Sołtysa Weygtnowskiego**, który domagał się odbudowy Polski bądź drogą dyplomatyczną bądź zbrojną.
- **Agencja** – działała w Paryżu od 1794 r i miała charakter umiarkowany. Na jej czele stał **Franciszek Barss i Józef Wybicki**. Agencja sprzeciwiała się powstaniu zbrojnemu w kraju. Liczono przede wszystkim na dyplomatyczną i militarną pomoc Francji w walce o niepodległość.
- **Deputacja** działała we Francji o 1795 r. Miała głównie lewicowy charakter. Jej członkowie liczyli, że uda im się doprowadzić w kraju do powstania na skutek którego powstało by niepodległe państwo polskie o ustroju republikańskim. Jego członkami byli głównie polscy jakobini, zwolennicy Hugona Kołłątaja: **Dionizy Mniewski, Gabriel Taszycki, Romuald Giedroyc, Józef Sułkowski**. Nie zrezygnowali oni jednak z zabiegów dyplomatycznych.

Polska emigracja we Francji liczyła bardzo na pomoc tego kraju w walce z polskimi zaborcami. Polacy liczyli na to, że walcząc u boku żołnierzy francuskich wywalczą sobie swoje państwo. Jednocześnie wspaniała postawa Napoleona i jego zwycięstwa wojskami koalicjantów zwiększały nadzieję na pokonanie Austrii, później Prus i Rosji. Dlatego emigracja próbowała doprowadzić do powstania oddziałów polskich we Francji. Niestety Dyrektoriat nie wyrażał na to zgody. Dopiero plan powstania oddziałów polskich przedstawiony przez generała Jana Henryka Dąbrowskiego spotkał się z życzliwą reakcją Dyrektoriatu. **9 stycznia 1797 r.** została podpisana **konwencja wojskowa** między gen. H. Dąbrowskim, a rządem Lombardii na mocy której:

- postanowiono utworzyć legiony polskie w Lombardii
- oddziały polskie zwane legionami miały powstać w Lombardii
- umundurowanie legionistów miało być zbliżone do narodowego ze szlifami w barwach włoskich i z francuską trójkolorową kokardą
- żołnierze polscy otrzymali prawo swobodnego powrotu do Polski w razie gdyby tego wymagała konieczność
- początkowo liczebność legionów ustalono na 3,6 tys. żołnierzy.

Legioniści mieli rekrutować się spośród ochotników, ochotników także spośród jeńców austriackich pochodzenia polskiego, którzy wyrażą na to zgodę. Początkowo sformowano dwa bataliony: strzelecki i grenadierski (marzec 1797).

Legionowi bardzo szybko stały się doborowymi jednostkami. Żołnierze przechodzili ciągłe szkolenia, szybki kurs edukacji narodowej, oficerowie bratali się z szeregowymi żołnierzami co powodowało, że w legionach rozwijał się duch braterstwa i koleżeńskość. Legiony miały jak najbardziej demokratyczny charakter. Powstały Księgi Cnoty i Waleczności, do których wpisywano nazwiska żołnierzy wyróżniających się. Pieśnią legionów stał się **mazurek Józefa Wybickiego**, wykonany po raz pierwszy 20 lipca 1797 r.

b) **Udział legionów w walkach do pokoju w Luneville w 1801 r.**

Legiony były wykorzystywane zgodnie z wolą głównodowodzącego wojskami we Włoszech, czyli Napoleona Bonaparte. W marcu dwa pierwsze bataliony zostały umieszczone w twierdzy w Mantui gdyż Napoleon obawiał się ataku Austriaków. W marcu 1797 r. polskich żołnierzy użyto do tłumienia antyfrancuskich wystąpień w Romanie – walczyli nad jeziorem Garda i zdobywali Weronę.

Już w kwietniu 1797 r. Napoleon rozpoczął rozmowy pokojowe z Austrią w Loeben. Legiony wycofano do Bolonii Ferrary i Mantui. Były sformowane w **dwie legie**: każda po 3 bataliony podzielone na 10 kompanii. Przekroczyły 6 tys. żołnierzy. Gdy Francja podpisała w październiku 1797 r. pokój z Austrią w Campio Formio postanowiono, że legiony pozostaną we Włoszech jako korpus posiłkowy Republiki Cisalpińskiej, która powstała na mocy tego pokoju. Wówczas polskie legiony liczyły już około 7 tys. żołnierzy I legia została skierowana do Rzymu, który był stolicą Republiki Rzymskiej. I legia walczyła tam z powstaniem antyfrancuskim a także z Królestwem Obojga Sycylii, które chciało restaurować Państwo Kościelne.

I legia pod dowództwem **Karola Kniaziewicza** rozegrała bitwę pod Magliano i pod Civita Castellana (grudzień 1798). Zdobył Gaetę (grudzień 1798). Legiony wraz z wojskami francuskimi pokonały wojska II koalicji i zdołyły Neapol. W bitwie pod Magnano (1799) II legia została rozbita. Jej szczątki zostały odesłane do twierdzy w Mantui. Jej francuski dowódca wydał ich armii austriackiej w chwili poddania miasta.

W czerwcu 1799 roku I legia została wysłana z Rzymu dla wzmocnienia oddziałów francuskich. Została praktycznie rozbita w bitwie pod Trebbią (przeżyło 1500 żołnierzy). Następnie I legia walczyła pod Novi i Bosco na jesieni 1799 r. W 1800 r. dzięki interwencji gen. Dąbrowskiego u Napoleona dozbrojono I legię i zreorganizowano zwiększając jej liczebność. W końcu listopada 1800 r. I legia liczyła ponad 6 tys. żołnierzy. Uczestniczyła w oblężeniu Ferrary i Mantui.

c) **Powstanie Legii Naddunajskiej**

Legia Naddunajska powstała przy armii francuskiej z zachowaniem swojego polskiego charakteru, w Republice Batawskiej (Holandia). Jej dowódcą został gen. Karol Kniaziewicz, który podlegał gen. Moresu – dowódcy armii reńskiej. Legia Naddunajska miała liczyć około 6 tys. żołnierzy. Zimą 1800 r. w jej skład wchodziło 11 batalionów, pułk jazdy, batalion artylerii pieszej, kompania artylerii konnej – ponad 13 tys. żołnierzy. Początkowo była bardzo źle wyposażona i uzbrojona. Wzięła udział u boku Francuzów czerwcowo – lipcowej kampanii frankfurckiej, uczestniczyła w zajęciu Frankfurtu. Największym jej osiągnięciem było zwycięstwo w bitwie pod Hohenlinden w grudniu 1800 r. Pokój w Luneville kończył walki z II koalicją (1801) i pomijał sprawę polską. Legiony przestały być potrzebne Napoleonowi.

d) **Dzieje legionów po pokoju w Luneville**

Na jesieni 1801 r. w Mediolanie utworzono Generalny Inspektorat Wojsk polskich, na czele którego stanął gen. J.H.Dąbrowski. Legiony uległy reorganizacji na wzór francuski - utworzono 3 półbrygady, z których dwie miały pozostać do dyspozycji Republiki Włoskiej a jedną wysłano do tłumienia powstania przeciwko Francuzom na San Domingo (Haiti). Z 5500 tylko 330 powróciło do Francji.

e) **Znaczenie legionów**

Przez legiony przewinęło się w ciągu 5 lat 25 tys. żołnierzy i ponad 1000 oficerów. Wykształciły one świetnych żołnierzy i oficerów. Ich przykład inspirował następne pokolenia walczące o niepodległość, czego przykładem mogą być choćby legiony Józefa Piłsudskiego. Mimo tego, że Napoleon nie spełnił marzeń Polaków legiony i ich walka stały się symbolem walki o

niepodległość. W świadomości narodowej ich walka symbolizuje niezłomność, waleczność i odwagę żołnierza polskiego. Wprowadzone do legionów demokratyczne stosunki między oficerami a szeregowymi przyczyniły się do rozpowszechnienia idei demokratycznych

2. Polacy w planach Napoleona do 1806 r.

Napoleon Bonaparte zdawał sobie sprawę z jakości żołnierza polskiego. Był on mu potrzebny do walki z I i II koalicją. Nie chciał jednak poświęcać żołnierza francuskiego w walce o niepodległą Polskę. Początkowo walczył tylko z Austrią i nie chciał prowokować ani Prus ani Rosji. Był zainteresowany ich neutralnością gdyż nie był wówczas przygotowany do walki z największymi mocarstwami na kontynencie. Chciał jednocześnie by nie popierały one Anglii ani rojalistów francuskich, którzy szukali u nich schronienia. Dla Napoleona najważniejsza była francuska racja stanu dlatego też nie składał Polakom żadnych obietnic i dwukrotnie poświęcił interesy Polski: w pokoju w Campo Formio (1797) i w pokoju w Luneville (1801). Praktycznie podpisanie tego drugiego oznaczało kres legionów polskich. Część żołnierzy była bardzo rozczarowana postępowaniem Napoleona. On zaś nie chciał zachwiać status quo na wschodzie Europy by zapewnić sobie neutralność Rosji. Wówczas to zapewnił, że nie będzie popierał Polaków. Po pokoju w Leneville na skutek rozczarowania w kraju powstała orientacja prorosyjska. Na jej czele stanął książę Adam Jerzy Czartoryski, przyjaciel cara Aleksandra I. Uważał on, że może powstać państwo polskie ściśle powiązane z Rosją. Orientacja ta cieszyła się dużą popularnością. Sprzyjała temu polityka Napoleona, który nie chciał prowokować Rosji.

3. Zmiana orientacji Napoleona na skutek walk z III koalicją.

Wraz z wojnami z 1805 i 1806 – 1807 zmieniło się nastawienie Napoleona do sprawy polskiej. W chwili gdy wojska Napoleona walczyły z Prusami i miały wkroczyć na ziemie dawnego państwa polskiego, Napoleonowi była potrzebna pomoc i wsparcie Polaków. Dlatego też wezwał on generała Jana Henryka Dąbrowskiego i nakazał mu porozumieć się z Tadeuszem Kościuszką. Ten jednak zażądał od cesarza gwarancji niepodległości i granic Polski. Tego Napoleon nie chciał i nie mógł uczynić. W chwili gdy wojska francuskie pokonały wojska pruskie w bitwach pod Jeną i Auerstadt (październik 1806) i wkroczyli w listopadzie 1806 r. ziemie polskie, Polacy zaczęli rozbrajać pruskich żołnierzy. Dopiero w styczniu 1807 r. Napoleon zgodził się na utworzenie tymczasowego rządu polskiego. Nosił on nazwę Komisji Rządzącej, a na jego czele stanął Stanisław Małachowski. Powstała wówczas armia polska (30 tys.), która wzięła udział w drugiej części kampanii pruskiej i w oblężeniu Gdańska. Mimo pomocy żołnierzy polskich Napoleon nie zamierzał definitywnie rozstrzygnąć sprawy polskiej. W 1807 roku zależało mu na tym by car Aleksander I przystąpił do blokady kontynentalnej skierowanej przeciwko Anglii. Dlatego też pokój w Tylży nie gwarantował niepodległości Polski. Napoleon zgodził się jedynie na utworzenie małego Księstwa Warszawskiego o ograniczonej suwerenności. W ten sposób w Europie Środkowo – Wschodniej powstało państwo całkowicie oddane cesarzowi Francuzów, na którym mógł on polegać, a żołnierze polscy mogli brać udział w wojnach napoleońskich. Przy tym Napoleon trzymał w szachu Rosję, którą mógł ukarać za nieposłuszeństwo rozszerzając terytorium i suwerenność Księstwa.

4. Księstwo Warszawskie

a) postanowienia pokoju w Tylży (7.07.1807 r.) i powstanie Księstwa Warszawskiego

Postanowienia były kompromisem między planami Aleksandra I a Napoleona. Napoleon chciał likwidacji państwa pruskiego w zamian za to mógł zgodzić się na włączenie ziem polskich do Rosji. Z drugiej strony Aleksander I chciał utrzymania państwa pruskiego. Był w stanie zgodzić się na oddanie części ziem polskich Napoleonowi. Ostatecznie uchwalono, że powstanie niewielki Księstwo Warszawskie (104 tys. km² z ludnością 2,6 mln) z ziem drugiego i trzeciego rozbioru pruskiego. Miało ono otrzymać ograniczoną suwerenność, a na jego czele miał stanąć Fryderyk August, król Saksonii, zwolennik Napoleona. Poza granicami Księstwa znalazł się Gdańsk, który został wolnym miastem (pod protektorem Francji, Saksonii i Prus) oraz obwodu białostockiego, który oddano Rosji.

b) Konstytucja Księstwa Warszawskiego i Kodeks Napoleona

O ustroju Księstwa zdecydowała **konstytucja, którą nadał Napoleon 22.07.1807 r.** Stanowiła ona syntezę nowych i starych zasad:

- **Władza wykonawcza** – miała pozostać w ręku księcia. Tron miał być dziedziczny w ramach dynastii saskiej. **Król** Saksonii Fryderyk August miał połączyć Księstwo i Saksonię unią personalną. Książę stał na czele **Rady Ministrów**, złożonej z ministrów powoływanych przez niego i przed nim odpowiedzialnych. Rada Ministrów sprawowała rządy i wykonywała uchwały. **Rada Stanu** składał się z ministrów i 6 radców stanu. Miała kompetencje doradcze, opracowywała projekty ustaw, zajmowała się m.in. sądownictwem administracyjnym
- **Władza ustawodawcza** – sprawował ją dwuizbowy sejm, złożony z izby senatorskiej i poselskiej. W skład izby senatorskiej wchodził senatorowie mianowani dożywotnio przez króla. W skład izby poselskiej wchodził połowie wybierani przez szlachtę oraz deputowani wybierani przez mieszczan i chłopów. Sejm podejmował decyzje w sprawie zmian w systemie prawnym i w sprawach podatkowych. Na 100 miejsc w izbie poselskiej aż 60 było zarezerwowanych dla szlachty.
- **Władza sądownicza** – konstytucja gwarantowała powszechne i niezawisłe sądy, oddzielenie sądownictwa cywilnego od karnego oraz wprowadzenie Kodeksu Napoleona.
- **Kodeks Napoleona** – wprowadzono go w 1808 r. Gwarantował równość wszystkich obywateli wobec prawa, prawa polityczne zależały nie od pochodzenia a od cenzusu majątkowego – otrzymali je m.in. chłopci czynszownicy, a także zasłużeni oficerowie i żołnierze.
- **Wprowadzono** podział państwa na departamenty, w których władzę sprawowała nowoczesna administracja. Urzędnik pobierał pensję od skarby państwa, który był jego pracodawcą. Wprowadzono kierownictwo jednoosobowe, odchodząc od kolegalności urzędów.
- O uzależnieniu od Francji świadczył fakt, że Księstwo Warszawskie nie miało własnego ministra spraw zagranicznych i własnej służby dyplomatycznej, zostało połączone sojuszem militarnym z Francją i musiało wystawić armię, która została oddana do dyspozycji Napoleona (45 tys.).

c) Wojna z Austrią w 1809 r. i pokój w Schonbrunn

Austria nie chciała się pogodzić z uzależnieniem od Francji. W 1809 r. zaatakowała Bawarię i Księstwo Warszawskie. Księstwo było bronione tylko przez 15 tys. wojska pod dowództwem księcia Józefa Poniatowskiego. Książę poddał Austriakom Warszawę i uderzył na ziemie austriackie – zdobył Lublin, Zamość, Sandomierz, Lwów, Kraków. Austriacy zostali pokonani przez Napoleona w bitwie pod Wagram. **Wojnę kończył pokój w Schonbrunn.** Na mocy tego pokoju Księstwo warszawskie zostało powiększone o ziemie trzeciego zaboru austriackiego.

5. Sprawa polska w latach 1809 – 1812

Wojna 1809 r. zaniepokoiła Rosję gdyż na jej skutek Księstwo Warszawskie zostało powiększone o obszar trzeciego zaboru austriackiego. Aleksander I zaczął obawiać się dalszego rozrostu Księstwa Warszawskiego także o ziemie rosyjskie. Mimo zapewnień Napoleona o tym, że nigdy nie zgodzi się na odbudowę suwerennego państwa polskiego, Aleksander I rozpoczął przygotowania do wojny z cesarzem. Po roku 1810 obie strony zaczęły przygotowywać się do wojny. Także obie strony zamierzały w nadchodzącej wojnie wykorzystać element polski. Mimo tego Napoleon nie wydał żadnej deklaracji względem niepodległości Polski W skrajnym przypadku

Napoleon zakładał utworzenie królestwa, na czele którego stanął by jego krewny lub marszałek. Do tego jednak nigdy nie doszło. Napoleon przegrał kampanię rosyjską co doprowadziło do jego upadku.

6. Decyzje kongresu wiedeńskiego w sprawie Księstwa Warszawskiego

Księstwo Warszawskie zostało zajęte przez wojska rosyjskie, a o jego przyszłości miał zdecydować kongres zwołany do Wiednia w 1814 r. Na jego mocy:

- Departament bydgoski, poznański, Toruń i Gdańsk otrzymały Prusy
- Kraków został wolnym miastem pod patronatem wszystkich trzech państw zaborczych
- Austria otrzymała saliny wielkie i obwód tarnopolski

- Z reszty ziem Księstwa utworzono Królestwo Polskie, połączone unią personalną z Rosją
- Polscy poddani wszystkich trzech państw mieli otrzymać reprezentacje i instytucje narodowe ale o ich zakresie mieli decydować zaborcy.